

UNIWERSYTET GDAŃSKI

Wydział Filologiczny

Instytut Filologii Germańskiej

ul. Wita Stwosza 51

80-308 Gdańsk Oliwa

akatny@wp.pl

Gdańsk, 2.11.2015

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym

dra Andrzeja S. Fereta

(zgodnie z art. 16 ust. 1 Ustawy z dnia 14.03.2003 oraz Rozp.
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011)

1. Prezentacja sylwetki

Pan dr Andrzej Feret ukończył w 1999 r. studia filologii germańskiej w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie; stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w 2002 r. na podstawie rozprawy pt. *Zur Bestimmung der grammatischen Kategorie „Partizip“. Eine typologische Studie am Deutschen und am Polnischen* (promotor: dr hab. Antoni Dębski) – praca ta w zmodyfikowanej wersji wydana została w wydawnictwie Peter Lang (Frankfurt nad Menem) w 2005r. Od 1 października 1999r. do 2007 r. zatrudniony był w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, następnie do 2013r. w Instytucie Fil. Germańskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego i od 1.10.2013 ponownie na Uniwersytecie Jagiellońskim.

2. Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe do oceny Kandydat wskazał monografię

Lautsubstitutionen in den lexikalischen Entlehnungen aus dem Deutschen ins Polnische. Eine Studie am Lehngut des 20. Jahrhunderts opublikowaną w Wydawnictwie Uniwersytetu Jagiellońskiego (Kraków 2014, ss. 297).

Rozprawa składa się z 6 rozdziałów, podsumowania, obszernego wykazu literatury oraz trzech aneksów (aneks II zawiera wykaz analizowanych zapożyczeń, aneks III – zawiera wykaz analizowanych substytucji fonetycznych). W rozdziale I przedstawiono przedmiot badań, ustalenia terminologiczne i cel rozprawy: celem rozprawy jest analiza 20-wiecznych zapożyczeń leksykalnych z języka niemieckiego pod kątem ich fonetycznej adaptacji w języku polskim; Autor zamierza ustalić tendencje substytucyjne na płaszczyźnie fonetycznej występujące w nowszych zapożyczeniach. Wybór tematyki i ograniczenie analizy do zapożyczeń wieku XX uważam za słuszny, gdyż brak jest tu całościowych opracowań. Podstawę empiryczną stanowią przede wszystkim *Wörterbuch der deutschen Lehnwörter* [...] (de Vincenz et al. 2010), *Etymologiczny słownik języka polskiego* (Bańkowski), ponadto słowniki etymologiczne, wyrazów obcych i słowniki fachowe. Autor wyjaśnia tu terminologię stosowaną w rozprawie, między innymi: dźwięk, fonem, substytucja dźwięków, koartikulacja, asymilacja, grafem, pożyczka, kalka językowa. W końcowej części rozdziału formułuje główne tezy pracy: (1) w procesie asymilacji leksemów niemieckich do języka polskiego występują identyczne substytucje głoskowe, jak w procesie uczenia się języka niemieckiego jako obcego w warunkach naturalnych i zinstytucjonalizowanych; (2) proces zapożyczania obcego słownictwa (jak i przyswajania wymowy) następuje na drodze akustyczno-słuchowej (s. 22). Tezy te stanowią uzasadnienie dla przeprowadzenia analizy na płaszczyźnie fonetycznej. W rozdziale II Autor przedstawił stan badań w zakresie fonetyki / fonologii kontrastywnej (niemiecko-polskiej) i omówił opublikowane po roku 1945 prace w tym zakresie. Są to z reguły prace dotyczące problemów nauczania fonetyki na różnych stopniach zaawansowania. Moim zdaniem należało skupić uwagę na monografiach i obszerniejszych opracowaniach, natomiast drobne przyczynki można było pominąć. Autor słusznie podkreśla - w oparciu o literaturę przedmiotu -, iż nie można sformułować bezwyjątkowych praw substytucji głosek niemieckich przez polskie, gdyż asymilacja dźwięków języka obcego nie następuje w identycznych warunkach. W kolejnym rozdziale przedstawione zostały systemy fonologiczne języka niemieckiego i polskiego, ich reprezentacje grafemiczne oraz zagadnienia upodobnień fonetycznych (wewnątrzwyrazowych). Rozdział zamykają uwagi kontrastywne. Porównanie baz artykulacyjnych, reguł upodobnień fonetycznych i systemów fonologicznych w obu językach stanowi podstawę do sformułowania szeregu tez badawczych dotyczących reguł substytucji dźwięków w pożyczkach leksykalnych (rozd. IV). Główną część pracy stanowi rozdział V (77-116) – zawarto w nim analizy substytucji głosek występujące w pożyczkach z języka niemieckiego. Autor analizuje kolejno dyftongi, samogłoski, spółgłoski języka niemieckiego i sposób ich adaptacji w języku polskim. Analiza przeprowadzona została w dwóch grupach – najpierw w grupie pożyczek bezpośrednich, następnie w grupie pożyczek pośrednich. W zakończeniu rozdziału wskazano również na zmiany motywowane morfologicznie. Rozdział VI zawiera ocenę

wyników przedstawionych w poprzednim rozdziale i weryfikację sformułowanych wcześniej tez badawczych. Dzięki uwzględnieniu frekwencji można odrzucić przypadkowe adaptacje – przy co najmniej 9 przykładach na dany typ adaptacji, jest ona uważana za typową. Poszczególne typy substytucji zostały przedstawione w postaci tabeli z podziałem na typowe, mniej typowe i izolowane. Sformułowane w rozdziale 4.1 tezy zostały w części końcowej skonfrontowane z uzyskanymi wynikami.

Rozprawę zamyka obszerny i aktualny wykaz prac naukowych; dwa aneksy zawierają materiał empiryczny. Jeden z nich (Anhang 2) zawiera alfabetyczny wykaz zapożyczeń niemieckich; każde hasło uwzględnia przybliżony rok lub okres zapożyczenia, jego formę gramatyczną i znaczenie oraz pierwowzór zapożyczenia. Kolejny aneks (Anhang 3) przedstawia analizę substytucji fonetycznych w analizowanych pożyczkach. Punktem wyjścia w analizie empirycznej jest grafemiczna forma zapożyczenia, która następnie zostaje przedstawiona w transkrypcji fonetycznej (IPA), obok podany jest zapis graficzny wyrazu niemieckiego będącego źródłem pożyczki, forma ta jest również przytoczona w transkrypcji fonetycznej. Transkrypcja fonetyczna wyrazów języka polskiego bazuje na *Słowniku wymowy polskiej* (Karaś / Madejowa), natomiast wyrazów niemieckich na - *Deutsches Aussprachewörterbuch* (Krech et al. 2009).

Podczas czytania tej wartościowej rozprawy nasunęły mi się następujące uwagi i spostrzeżenia:

1. Autor uwzględnia i analizuje wyrazy (pożyczki) o niepewnej etymologii, na co częściowo zwracają uwagę autorzy słowników; uwzględnianie takich pożyczek może spowodować zniekształcenie opisu reguł substytucji; poniżej kilka przykładów

bęcwał (s. 199), Bańkowski (2000: 45) wspomina o niejasnej etymologii słowa – „może z nm. dial. *band-s-pfahl*”

farfocel (s. 81, 255) – brak poświadczanego pierwowzoru (a więc formułowanie reguł asymilacji jest nieuzasadnione);

führerprincip (s. 84, 212) – moim zdaniem mamy tu do czynienia z cytatem, a nie z zapożyczeniem;

hajzel, haziol (s. 79, 214, 215) – to raczej słowo gwarowe i regionalne (por. *Wörterbuch der dt. Lehnwörter im Teschener Dialekt des Polnischen*).

2. Stwierdzenie, iż niem. <ho> w nagłosie jest wymawiane w języku polskim jako [u] i reprezentowane przez <u> jest nieprecyzyjne (s. 95), gdyż odnosi się to tylko do złożów z „-holz”, które asymilują się z reguły jako <-ulec>; wprawdzie Autor podaje kilka przykładów (*abtulec, kimulec, rychtulec, sadzulec*), które znawca przedmiotu zinterpretuje zapewne we właściwy sposób.

3. Brak ogólnego sformułowania popartego przykładami, iż w przypadku przejmowania derywatów i złożów reguły substytucji na płaszczyźnie fonetycznej mogą być odmienne.

Podsumowując stwierdzam, iż monografia ta stanowi spójnie metodologicznie i warsztatowo dzieło o dużej wartości poznawczej. Wywód jest klarowny, pracę

napisano bardzo dobrą niemczyzną. Habilitant wykazuje dobrą orientację w obszernej i interdyscyplinarnej literaturze przedmiotu i potrafi dokonać aplikacji tej wiedzy do przedmiotu badań. Bogaty materiał empiryczny pozwolił na dokonanie precyzyjnego opisu adaptacji na płaszczyźnie fonetycznej i sformułowanie szeregu reguł uwzględniających typowe i mniej typowe transpozycje. Moje sporadyczne uwagi krytyczne nie pomniejszają wartości merytorycznej pracy.

3. Ocena pozostałego dorobku naukowego

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitant opublikował poprawioną wersję rozprawy doktorskiej w wydawnictwie Peter Lang (Frankfurt/M. 2005), która spotkała się z życzliwą opinią recenzentów; ponadto jest autorem 26 artykułów i dwóch słowników dla dzieci (jako współautor). W siedmiu artykułach (pozycja 1, 3, 4, 8, 11-13) kontynuuje tematykę rozprawy doktorskiej (funkcje imiesłowów, problemy ich przekładu, czasowość imiesłowów); drugi nurt stanowią prace w zakresie gramatyki kontrastywnej niemiecko-polskiej (pozycje 14, 17, 19-21) – analizuje w nich zdania intencjonalne, złożenia rzeczownikowe, zdrobnienia. Trzeci nurt nawiązuje do problemów kontaktów językowych i dotyczy zapożyczeń niemieckich i kalek w prasie polskiej na przełomie XIX i XX wieku (poz. 23-26); należy nadmienić, iż artykuły te nie stanowią części składowej monografii. Artykuły te ukazały się w tomach zbiorowych w Niemczech (poz. 2, 6, 10, 12, 13, 23 i 26), w wysoko punktowanych i cenionych czasopismach krajowych *Linguistica Silesiana* (poz. 6), *Studia Germanica Gedanensia* (poz. 15), *Rocznik Przekładoznawczy* (poz. 8), *Studia Niemcoznawcze* (poz. 16, 17, 18), *Text und Diskurs* (poz. 22), *Germanica Wratislaviensia* (poz. 24), *Biuletyn PTJ* (poz. C1), *Zeitschrift des Verbandes Polnischer Germanisten* (poz. 25) oraz w tomach zbiorowych wydanych w kraju. Artykuły te prezentują dobry poziom naukowy i cechują się poprawnością warsztatową; są to z reguły prace wykorzystujące bogaty materiał empiryczny.

Do dorobku naukowego należy zaliczyć wygłoszenie 7 referatów na konferencjach naukowych w kraju i jeden referat w Wiedniu.

4. Ocena dorobku dydaktyczno-organizacyjnego, działalności wydawniczej i osiągnięć w zakresie współpracy międzynarodowej

Dr Feret prowadzi(ł) wykłady i seminaria z psycholingwistyki, translatoryki, z gramatyki opisowej języka niemieckiego, gramatyki kontrastywnej polsko-niemieckiej, wstępu do językoznawstwa, seminaria specjalizacyjne, licencjackie i magisterskie. Był opiekunem naukowym 126 prac magisterskich; angażował się w liczne prace organizacyjne związane z dydaktyką w macierzystym Instytucie oraz w organizację trzech międzynarodowych konferencji naukowych. Jego osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne zostały trzykrotnie

(2004, 2011, 2014) uhonorowane nagrodami Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Dotychczasowy dorobek naukowy i dydaktyczno-organizacyjny Pana doktora Andrzeja Fereta odpowiada kryteriom określonym w art. 16 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *O stopniach naukowych i tytule [...]* (z późn. zmianami) i uzasadnia nadanie Mu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie *nauk humanistycznych*, w dyscyplinie *językoznawstwo*.

KIEROWNIK
Katedry Językoznawstwa i Teorii Przekładu
[Signature]
prof. zw. dr hab. Andrzej Kątny